

A könyvtár új útjai

Az MKE Társadalomtudományi Szekciójának és a Budapesti Corvinus Egyetem (BCE) Központi Könyvtárának közös szervezésű, 2014. október 30-án megrendezett mini konferenciája a *Korszerű szolgáltatások – kreatív felhasználóknak* alcímet viselte. 2012 óta ez már a harmadik mini-konferencia volt, ahol aktualitásokkal, a könyvtárak működését érintő kérdésekkel, új szolgáltatásokkal, új módszerekkel, technikákkal ismerkedhettek meg az érdeklődők.

A 2012-es szakmai nap arra keresett választ, hogy a digitális kor hogyan és mennyiben befolyásolja a könyvtárak szerepét és működését. A technológiai fejlődés, az egyre bővülő új kommunikációs eszközök megjelenése, a digitális világ a könyvtáraktól és a könyvtárosoktól is más, újfajta szerepet követel. Miként tudnak a könyvtárak ezekhez a változásokhoz igazodni, erről hallhattak a konferencia résztvevői Nagy Zsuzsannától, a Budapesti Corvinus Egyetem Központi Könyvtár főigazgatójától *Könyvtárak határok nélkül? A tudományos könyvtárak elmosódó határai* című előadásában, Béniné Virág Máriától, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár informatikai osztályának vezetőjétől *A távhasználat erősödése a könyvtárakban – új eszközök a célközönség elérésében* című előadásában, valamint Szivi Józsefétől, a BCE Központi Könyvtár (volt) gyűjteményszervezési igazgatójától *Új utak és egy TÁMOP projekt viszonya* címmel tartott előadásában, amivel a *Tudásdepó-Tudásvásár* projektet mutatta be.

A 2013-as mini-konferencia a web 2.0 és a közösségi háló lehetőségeinek könyvtári kihasználásáról szólt. Nagy Nikoletta (Városi Könyvtár Jászberény) és Börzsönyi Nóra (BCE Központi Könyvtár) osztotta meg tapasztalatait a témával kapcsolatban. Az Országgyűlési Könyvtár fejlesztési koncepcióját és a digitalizálás folytatását Markója Szilárd, a könyvtár igazgatója ismertette.

2014-ben a mini-konferencia alcíme *Korszerű szolgáltatások – kreatív felhasználóknak* volt. Két előadás két nagy múltú könyvtár kettős funkciójú jelenéről, két előadás pedig a könyvtárosok tudományos kutatást, publikációt támogató munkájáról szólt.

Az első előadást Nagy Zsuzsanna (Budapesti Corvinus Egyetem Központi Könyvtár) tartotta *Hagyomány és lelemény az egyetemi könyvtárakban. Könyvmúzeum és/vagy innovatív vállalkozás* címmel, illetve alcímmel. A főigazgató asszony előadásának elején bemutatta az egyetemi könyvtárak környezetét, többek között az intézmények állandó és változó feladatait, módosuló tevékenységét, valamint azt, hogy milyen szereplők alakítják a feladatokat és a szereplők között milyen kapcsolat van. A négy meghatározó tényező: a jogszabályalkotó állam, a felhasználó, a könyvtár és a fenntartó. Ezt követően sorra vette az egyetemi könyvtárak hagyományos tevékenységi köreit, valamint az intézmények előtt

álló újabb szerepeket, feladatokat. A hagyományos tevékenységek sorában említette a gyűjteményépítéssel kapcsolatosakat, beleértve az állományasztás fontosságát is. Ide tartozik a (máshonnan is átvehető) bibliográfiai feldolgozó munka, valamint az olvasótermi szolgáltatás is, amelynél egyre hangsúlyosabb a tanulási tér fontossága, az együtttanulásra való igény kielégítése, amelyet a könyvtár csoportos tanulószobák biztosításával igyekszik megoldani. A járulékos szolgáltatásoknál a másolás és a nyomtatás használata csökkent, a szkennelés mennyisége nőtt.

Az újabb szerepek és tevékenységek kapcsán előadónk többek között az elektronikus tartalmak hozzáférése során szükséges intuitív, egyszerű kereső felületek (Google-érzés) iránti igényről beszélt. Az integrált könyvtári rendszerekkel szemben komoly az elégedetlenség mind a könyvtárosok, mind pedig a felhasználók részéről, mivel ezek a rendszerek nem mindig tudnak egyéb rendszerekkel együttműködni (interoperabilitás hiánya), sokszor pedig redundáns munkafolyamatokat indukálnak. A jövő irányának tűnik a szoftver mint szolgáltatás (SaaS modell). Az újabb tevékenységek kapcsán került szóba a mobil eszközök terjedése, kiemelve ebben a körben a BYOD, azaz a Bring your own device! (Hozd a saját eszközeidet!) jelenséget, amely Európában már a tetőzés jeleit mutatja.

A régi szerephez kapcsolódó új tevékenységek körében az oktatás, a tanulás és ezen belül az információs írástudás támogatását hangsúlyozta. Az oktatás támogatásával összefüggésben kiemelte, hogy már nem a könyvtár a tananyag egyedüli szolgáltatója, ugyanakkor fontos, hogy a könyvtár részt vegyen az e-learning rendszerben, mert jogkezelési feladatai vannak. Szó volt az intézményi elektronikus tankönyvkiadásról, a különböző digitális gyűjtemények (pl. Digitális Tankönyvtár) fontosságáról. A szabadon hozzáférhető, nyílt oktatás támogatásában új irányok is megjelentek, ilyen például a MOOCS, azaz a massive open online course (tömeges nyílt online kurzus), amelynek célja, hogy a hagyományos anyagok (videó, olvasás) mellett interaktív használói fórumokat is biztosítson, ezek segítenek a diákoknak és az oktatóknak a közösségek kialakításában (példák: EdX, Coursera, Udacity, Ivercity).

A könyvtár fontos tevékenysége az oktatás, tanulás támogatása. Az információs írástudás (meta-műveltség) segítésére tanrendbe beilleszthető moduláris képzéseket és egyedi tréningeket tartanak. A könyvtárosok különféle szakterületeknek megfelelő segédleteket, segédanyagokat dolgoznak ki. Fontos a közösségi hálók szerepe e támogató munkában. Az oktatás és a tanulás támogatása kapcsán nélkülözhetetlen a könyvtár értékének demonstrálása. A mennyiségi és a minőségi mutatók egyaránt fontosak, de az eddigi statisztikák helyett új mutatókat kell kitalálni, amelyek bizonyítják, hogy a könyvtár működtetésébe befektetett eszközök milyen megtérülést hoznak, például jobb lettek-e a hallgatók eredményei, csökkent-e a lemorzsolódás. Lényeges, hogy a könyvtár értékét be kell mutatni minden érdekeltnek, így például a fenntartónak és a felhasználóknak is. Nagy Zsuzsanna felhívta a figyelmet a „value of academic libraries” projektre (http://www.ala.org/acrl/sites/ala.org.acrl/files/content/issues/value/val_report.pdf), amely az ACRL (Association of College and Research Libraries, USA) kezdeményezése, és olyan kutatásokat, tudományos módszereket mutat be, amelyek a tudományos szakkönyvtárak „teljesítményét”, „hatékonyágát” próbálják mérni.

Az egyetemi könyvtárak újabb tevékenységei sorában említette főigazgató asszony a kutatás támogatását, a felsőoktatási törvénybe is nemrég bekerült intézményi tudásmenedzsmentet, ez utóbbi vonatkozásában a tudományometriai szolgáltatásokat, a külön-

böző repozitóriumokat. A repozitórium az egyetemeken és kutatási intézményekben működő dokumentumszerver, amely tudományos publikációk archiválására és azok díjmentes hozzáférhetővé tételére szolgál. Az előadó említett néhány példát (DART-Europe, CORE, Open Aire) is.

A könyvtárosoknak egyre nagyobb a szerepük a kutatási adatok kezelésének támogatásában is, vagyis az adatok gyűjtése, kezelése és megőrzése is fontos feladat, hiszen így állnak össze a nyílt hozzáférésű adatrepozitóriumok. Kialakulóban van az adatkönyvtárosi szakma, az új könyvtári szolgáltatásokhoz kapcsolódóan pedig különböző segédletek, útmutatók is megjelennek. Ilyen például a European University Institute kiadványa, a EU Library Research Data Guide (<http://www.eui.eu/Research/Library/ResearchGuides/Economics/ResearchDataGuide.aspx>).

A főigazgató asszony az egyetemi könyvtárak sikerhez vezető útjának legfontosabb elemei között említette a kommunikáció, a marketing, a publicitás fontosságát, azaz: „Merjünk sikeresek lenni”! Szintén elengedhetetlen a sikerhez a szakmai érdekképviselet megléte, az új lehetőségek keresése, a ki nem elégített igények feltérképezése, a változtatás, a kockázat vállalása, a „startup” (innovatív, vállalkozó, „piacképes”), és a kudarcúró gondolkodás elsajátítása. Az előadás végén elhangzott, hogy „Nyugodjék békében!”, azaz a régi könyvtármodellt, valamint a könyvtár-, illetve könyvmúzeumról alkotott képet és az ehhez kötődő gondolkodásmódot el kell engedni, és jóval nagyobb teret kell adni a könyvtárakban az innovatív, vállalkozó típusú gondolkodásnak, szemléletnek, természetesen megtartva a „hagyományos” képből a jövőbe mutató, előreivó elemeket. Örök közhely, hogy a megvalósítás csak együttműködéssel lehetséges!

A második előadás előzménye a soproni vándorgyűlésen, a Társadalomtudományi Szekció szervezte délutáni szekcióban zajlott. A legizgalmasabb előadás Dudás Anikó tudományszervezési referens (Pázmány Péter Katolikus Egyetem) (társszerzők: Hajnal Ward Judit könyvtáros és William Bejarano tudományos munkatárs – Rutgers Egyetem, USA) *Tudományos szelfi: szerzői profilok az interneten* című volt. Ezt egészítette ki Lukácsné Varga Judit korreferátuma (Megjelent: *Könyvtári Figyelő* 2014. 3. számában.) A „tudományos szelfi” kifejezést Hajnal Ward Judit találta ki, aki így írt erről: „Az interneten való önmegjelenítési hullámtól és a gyors ütemben elterjedő közösségi alkalmazásoktól a tudományos élet, sőt a könyvtárak sem maradnak érintetlenek. A tudósok belátták, hogy ha minden új eszközzel hatással van a tudományos kommunikációra, akkor szerencsésebb, ha átveszük az uralmat saját tudósprofiljuk fölött, és maguk alakítják a saját magukról megjeleníteni kívánt képet”.

A mini konferencián elhangzott második előadás a vándorgyűlési megismétlése volt, Lukácsné Varga Judit osztályvezető, (BCE Központi Könyvtár) tartotta *Á la Corvinus – oktatói profilszeletek* címmel. Előadásában a legnevesebb közgazdászokról szóló TOP25 listán szereplő, illetve a Corvinus Egyetem oktatói közül választott ki neveket, hogy bemutassa, a kutatóknak milyen web 2.0-s tudományos profiljai vannak. Minden kutató esetében alapvető, hogy legyen MTMT (Magyar Tudományos Művek Tára) profilja. Emellett több tudományos profil is létezik, amelyet az oktatók érdeklődésüknek, koruknak megfelelően használnak, (vagy nem használnak), ezek a következők: ResearchGate, Google Scholar, LinkedIn, RePEC (Research Papers in Economics), Academia.edu.

Az oktatók a könyvtár segítségével tanszéki, egyéni honlapot is kialakíthatnak, és van, aki a Facebookot is használja a hallgatókkal való kapcsolattartás során. Lukácsné Varga Judit elmondta, hogy a kutatók általában saját maguk intézik az ügyeiket a tudományos

hálózatok területén. A könyvtárosok segítségével a „középmezőnyitól” a „leamaradottakig”, illetve a kissé bátortalanabb kutatók esetében szükséges.

A harmadik előadást Hoffmann Ádám osztályvezető (BCE Központi Könyvtár) tartotta *Repozitórium a tudományos publikációk nagyobb láthatóságáért. A Corvinus Kutatások négy éve* címmel. Az előadó a *Corvinus Kutatások* adatbázist (repozitóriumot) mutatta be, amely az egyetemen keletkező szellemi termékek, tudományos eredmények digitális formában való összegyűjtésére, hosszabb távú megőrzésére és azoknak a hazai és nemzetközi szakmai közéletben láthatóvá tételére szolgáló online gyűjtemény. A repozitórium 2010 őszétől működik; elérhetősége: <http://unipub.lib.uni-corvinus.hu/>

A repozitóriumban tudományos publikációkat, azaz cikkeket, konferencia-előadásokat, műhelytanulmányokat, könyveket és könyvrészleteket találunk. Jelenleg kb. 1400 dokumentumot tartalmaz az adatbázis. A publikációk feltöltése történhet önállóan is, de többnyire a könyvtáros által történő feltöltés szerepel nagyobb súllyal. A jelenlegi dokumentumnak mindössze csak a 15–20 százaléka került a repozitóriumba önfeltöltéssel. Maga az önfeltöltés egyszerű dolog, egy felhasználóbarát, jól kezelhető felületet (űrlapot) kell kitölteni. Az önfeltöltéshez a regisztráció után e-mailben kell jogosultságot kérni. Lehetőség van a feltöltésre az MTMT-n keresztül is, a SWORD protokoll segítségével. A dokumentumok esetében a pdf a szabvány, magát a repozitóriumot az E-prints repozitórium-kezelő szoftver működteti (<http://www.eprints.org/>). A betöltött adatokat és a feltöltött fájlokat a könyvtárosok ellenőrzik, mivel a feltöltött anyagok jogszerűségét is biztosítani kell.

A formai megjelenés mellett a tartalmi feltárás is fontos, a közelmúlt újdonságai sorában említette az előadó a JEL Classification System alkalmazását, mint párhuzamos tárgyszó rendszert. A JEL osztályozási rendszer a közgazdaságtudomány területén megjelenő irodalom (cikkek, disszertációk, könyvek, könyvismertetések) osztályozására szolgál. (JEL = Journal of Economic Literature; <https://www.aeaweb.org/econlit/jelCodes.php>)

A repozitórium-kompatibilis hazai (MTMT) és jó néhány nemzetközi projekttel is megismerkedhettek a hallgatók, mint az Economists Online (időközben megszűnt), Open Air, EconBiz Partnership, RePEC (Corvinus Economics Working Papers), ez utóbbiba a Corvinus Kutatások eredményei automatikusan átkerülnek.

A negyedik előadást Rózsa Dávid főigazgató-helyettes tartotta (Központi Statisztikai Hivatal Könyvtára) *Szakkönyvtár a holnap határán. A KSH Könyvtár, mint kulturális központ és tudományos műhely* címmel. A KSH Könyvtár az a könyvtár Budapesten, amely a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár mellett leginkább törekszik közkönyvtári szolgáltatások nyújtására. Frekvenciált helyszíne, a gyűjtemény minősége és nagysága (több mint 900 ezer kötetes állománya), kötelempéldány-jogosultsága indokolta a nyitást a II. kerületi lakosok felé. 2012 óta kölcsönözhetnek is, ezzel ugrásszerűen megnőtt a látogatók száma. Fontosnak tartják a közösségi programok szervezését, kulturális értékek közvetítését ugyanúgy, mint a szaktudás-termelésben (önálló kutatásokkal és kiadványokkal) való erőteljes részvétel annak érdekében is, hogy a lassan 150 éves könyvtár megújulhasson. A közösségi programok részeként folyamatosan fogadnak csoportokat, különféle rendezvényeket szerveznek (mesédélutánok, családi társasjáték klub, szakmai beszélgetések, kiállítások), de ide kapcsolódik a középiskolákkal való jó kapcsolat fenntartása is. Közkedvelt szolgáltatás a „Születésnap csomag” készítése, amellyel nagy bevételre tett szert a könyvtár.

A KSH honlapján található „tudásbázisokban” digitalizált statisztikai kiadványok érhetők el (Fényes Elek – tudásbázis, Statisztikai tudásbázis – pl. Statisztikai évkönyvek 1885-től 1910-ig). Itt érhető el a *Népszámlálási Digitális Adattár (Néda)* is, amelynek célja a nyomtatott népszámlálás-kötetek szabadon hozzáférhetővé tétele az interneten. Az adattár több mint 360 kötetet tartalmaz, és két évszázad (1784-1996) anyagát fogja át (<http://konyvtar.ksh.hu/neda>). A digitalizálás során -- a MANDA program keretében -- folytatják a *Magyar statisztikai közlemények* 1902 és 1943 között megjelent 116 kötetének digitalizálását. Várhatóan 2015-ben ér véget a munka, és a KSH honlapján is elérhető lesz.

A könyvtár, mint kutatóműhely több fontos sorozatot is megjelentet, így például a *Számok és történelem* címűt, amely az 1970-es évek elején indult, amikor is három kötet jelent meg. A sorozatot idén indították újra, és nemrég jelent meg itt Sebők László összeállításában *Az 1949. évi népszámlálás anyanyelvi és nemzetiségi adatai településként* című kiadvány. A KSH új sorozatot is indít *Statisztikai történetek* címmel, amelyben a statisztika- és népességtudomány nagy alakjainak életrajzait olvashatjuk. Az off-line kiadványok sorában az Arcanummal közösen készítették el a *Magyarország történeti helynévgyűjtő* sorozatot, a *Budapest Székesfőváros Statisztikai Hivatalának közleményeit*, valamint a *Néda* off-line formáját.

A kutatástámogatás és tudásmenedzsment részeként indították el a Digistat rendszert, ebben összegyűjtik az elektronikusan elérhető nemzetközi statisztikai kiadványokat. Ez a vállalkozás a kiváló nemzetközi kapcsolatainknak, 209 élő nemzetközi cserepartnerünknek is köszönhető. Folyamatban van egy értelmező, kétnyelvű statisztikai szótár létrehozása is (várhatóan 2015-2016-ban készül el), valamint kísérleteznek egy hivatkozásokat kereső szolgáltatással is (Mathias adatbázis), amely a magyar nyelvű statisztikai szakirodalom irodalmi hivatkozásait gyűjtené össze.

A szakkönyvtár a *Területi Statisztika* című kiadvány, valamint annak előlapjai cikkeinek analitikus feltárását is végzi, valamint az MTMT-ben is adminisztrálja a KSH kutatóit, illetve munkáikat.

Varga Tímea – Villám Judit

